

היסטוריה דתי

יחידות ההגבר

תוכנית חדשה

הוראות

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: יש לענות על שני נושאים.

אם למדתם שני נושאים עם חומר פתוח – יש לבחור בשניים מן הנושאים 5–8.

בכל אחד מן הנושאים שני פרקים.

יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון	–	26 נקודות
ועל שתי שאלות מן הפרק השני	–	24 (12x2) נקודות
סך הכול לנושא	–	50 נקודות

אם למדתם נושא אחד עם חומר פתוח ונושא אחד בלי חומר פתוח –

יש לבחור באחד מן הנושאים 1–4 ובאחד מן הנושאים 5–8.

בכל אחד מן הנושאים שני פרקים.

בנושא אחד מבין הנושאים 1–4:

יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון	–	35 נקודות
ועל שאלה אחת מן הפרק השני	–	15 נקודות
סך הכול לנושא	–	50 נקודות

בנושא אחד מבין הנושאים 5–8 (עם חומר פתוח):

יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון	–	26 נקודות
ועל שתי שאלות מן הפרק השני	–	24 (12x2) נקודות
סך הכול לנושא	–	50 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: בנושאים 1–4 אין חומר עזר מותר בשימוש.

בנושאים 5–8 – כל חומר עזר מותר בשימוש.

ד. הוראות מיוחדות: בשאלה שבה יש לציין מקור, ציינו את שם המקור ואת מספר העמוד במקראה.

שימו לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם יענו על אחת משתי השאלות שבפרק הראשון

בכל אחד משני הנושאים שלמדו. שתי שאלות סך הכול. לכל נושא – 50 נקודות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

בשאלון זה שמונה נושאים (1-8). בחרו בשני הנושאים שלמדתם, וענו על חמש או שש שאלות סך הכול, לפי ההוראות המפורטות בשער השאלון.

נושא 1 – קהילת יהודי קרקוב

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 1-2 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 3-4 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 1-2 (35 נקודות).

1. הנהגת היודנראט בקרקוב

לפניכם קטע מספרו של תדאוש פנקייביץ, "בית מרקחת בגטו קרקוב".

קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

מלאכה קשה הייתה מוטלת על היודנראט. [...] לגבי אנשים ישרים והגונים הייתה העבודה ביודנראט בלתי נעימה ומביכה מאוד, לא קל למלא פקודות שאינן מזדהה עימן. לעקוף ולטשטש חוקים, לשחק בסחבת, לשכנע השכם והערב שאינך חלק מגוף מחוקק אלא חלק מגוף מבצע. רבים התייחסו בסלידה אל עסקני היודנראט אף על פי שלא היה אפשר להאשימם במעשים קונקרטיים, מלבד יוצאים מן הכלל אחדים. [...] להיות גיבור, להקריב את החיים על מזבח הרעיון, הוא ללא ספק מעשה יפה ונשגב, אך לא כל אחד נוצר לכך. רק מעטים הם האנשים המסוגלים להקריב קורבן אמת.

(מעובד על פי ת' פנקייביץ, בית מרקחת בגטו קרקוב, הוצאת יד ושם, תשס"ז, עמ' 66-67)

א. על פי מה שלמדתם, ציינו את מועד הקמתו של היודנראט בקרקוב, והסבירו את הייחודיות של מועד זה.

על פי הקטע, ציינו שני קשיים של אנשי היודנראט.

הסבירו כיצד אחד מן הקשיים שצינתם בא לידי ביטוי אצל מרק ביברשטיין, יושב ראש היודנראט הראשון.

(13 נקודות)

ב. על פי מה שלמדתם, ציינו שלוש רשויות שונות שהיו למעשה "השליטים האמיתיים" בגטו קרקוב עם הקמתו.

הציגו אחת מן הרשויות שצינתם.

הסבירו כיצד הפיצול לשלוש רשויות השפיע לרעה על יהודי גטו קרקוב.

(12 נקודות)

ג. תדאוש פנקייביץ כתב:

"להיות גיבור, להקריב את החיים על מזבח הרעיון, הוא ללא ספק מעשה יפה ונשגב, אך לא כל אחד נוצר לכך".

הציגו שתי פעולות של חברי תנועות הנוער בגטו קרקוב שבאמצעותן מתממשים דבריו של פנקייביץ: פעולה אחת

שנעשתה לפני גירוש יוני ופעולה אחת שנעשתה אחרי גירוש זה.

בחרו באחת מן הפעולות שהצגתם וציינו אותה. הסבירו מדוע היא מממשת את דבריו של פנקייביץ.

(10 נקודות)

2. עמידה יהודית

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

לא הייתה התקוממות בגטו קרקוב. כמה אלפים שנותרו בו ראו את קרש ההצלה במחנה פלשוב. גם לא היו תנאים אובייקטיביים לארגון המרד. הייתה עוד סיבה - לא הייתה תמיכה רחבה בארגוני המורדים לא מצד האוכלוסייה בכלל ולא מצד הנשים בפרט. על סמך היבט זה אפשר לראות גם במאבק הנשים להשרדות את אחד הגורמים לאי־פּרוץ המרד.

מה היו המאפיינים של מאבק ההשרדות של הנשים? הנשים הבינו מהר מאוד כי זו "מלחמה אחרת" ויש להציל מה שניתן: [...] הברחת מזון, פעילות במוסדות סעד שונים ועם זאת - דאגה למינימום מזון רוחני, לפירורי תרבות, לעזרה לזולת [...] לעומתן, דרנגר ולוחמיו העמידו בראש את ערך המרד [...] כאשר שאלה גוסטה דרנגר את בעלה אם יש למרד יהודי יותר מערך סמלי, הוא השיב לה כי המרי היהודי ישתלב בשרשרת המרידות של העמים המשועבדים נגד הכובש. "רק מבפנים אפשר לפוצץ את הכלי המאוס הזה" [...]

יש להצדיע ללוחמי גטו קרקוב על ההקרבה העצמית, על אומץ הלב, על הנכונות להנציח מעשי גבורה יהודית בדפי ההיסטוריה. כמו כן יש להצדיע לכל הנשים בגטו קרקוב שב"מלחמה האחרת" גילו אומץ לב, מסירות וכוח עמידה.

(מעובד על פי פ' קראי, **הנשים בגטו קרקוב**, באתר: <https://lib.toldot.cet.ac.il>)

- א. על פי הקטע, **הסבירו** גורם אחד שבגללו לא פרץ מרד בגטו קרקוב.
 על פי מה שלמדתם, **הסבירו** גורם נוסף שבגללו לא פרץ מרד בגטו קרקוב.
 על פי המאמר "קבוצת הצנרשאפט במחנה פלשוב", **הציגו** הסבר אחד שגרם לחברות בקבוצת הצנרשאפט שלא לנקוט מרד מזוין אלא לנקוט "מלחמה אחרת".
 (12 נקודות)
- ב. על פי הקטע, **הציגו** מטרה אחת ללחימה המזוינת של היהודים בנאצים בקרקוב.
 על פי מה שלמדתם, **ציינו** את שמות שתי המחתרות הלוחמות שפעלו בגטו קרקוב.
הציגו שני הבדלים בין המחתרות שצינתם.
הביעו את דעתכם, עם הגישה של איזו מחתרת אתם יותר מזדהים. **נמקו** את תשובתכם על פי עולם הערכים שלכם.
 (15 נקודות)
- ג. בסוף הקטע מוזכרות כמה תכונות של לוחמי גטו קרקוב ושל הנשים שבחרו ב"מלחמה האחרת".
 בחרו באחת מן התכונות וציינו אותה.
ציינו והציגו דמות אחת שפעלה בגטו קרקוב, והסבירו כיצד התכונה שצינתם באה לידי ביטוי במעשיה.
 (8 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 3–4 (15 נקודות).

3. ציינו שתיים מן הסוגיות שהיו נתונות במחלוקת בין התנועות היהודיות בקרקוב בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.

ציינו והציגו שני מוסדות חינוך יהודיים שונים שפעלו בקרקוב בתקופה זו.

הסבירו כיצד אחת מן הסוגיות שצינתם באה לידי ביטוי באחד ממוסדות החינוך היהודיים שהצגתם.

4. ציינו שתי פעולות שעשו הנאצים לאחר גירוש אוקטובר בדרך לחיסולו של גטו קרקוב.

ציינו והציגו שתי דרכי הצלה של הילדים בגטו בתקופה זו.

בחרו באחת מדרכי ההצלה שהצגתם וציינו אותה. הסבירו את הדילמה של ההורים בנוגע לדרך הצלה זו.

נושא 2 – אל מול עולם חדש: לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 5–6 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 7–8 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 5–6 (35 נקודות).

5. יהודי חצר

לפניכם מכתב מאת מלך פרוסיה, פרידריך הראשון, ל"שרים לענייני היהודים" (גוף מטעמו של מלך פרוסיה האחראי לקהילות היהודים שבממלכה) בנוגע לבקשת הקהילה היהודית לבנות בית כנסת חדש. קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

עליכם מוטלת אפוא החובה לשקול כל זאת ולנסות להביא לפשרה בין "יהודיית החצר" שלנו (אלמנתו של ליבמאן, שהיה עד מותו יהודי החצר) לבין ראשי הקהל. יהיה צורך לנסות לשכנעה בנימוקים הגיוניים, שתקיים את בית הכנסת הפרטי שלה כבית כנסת כללי בשביל קהילת היהודים כאן, ולא תשמור בו לעצמה ולבני ביתה יותר מכמה מקומות, ושאר דברים שאינם למפגע לציבור. הננו מניחים שהגברת ליבמאן תהיה נכונה לכך, במיוחד משום שהקימה את בית הכנסת למטרות של פולחן יהודי כללי, ומשום שהרשתה עד עתה לכלל היהודים לבקר באותו בית הכנסת, ומשום שאין לה כל דרך לעשות בו שימוש למטרות אחרות [...]. לבסוף הוחלט שמן הרצוי והמועיל יהיה שנמנה את "יהודי החצר" שלנו ליבמאן (בנה של האלמנה) לפְּרָנְס ראשי מטעמנו בקרב כלל היהודים. עליכם (השרים לענייני יהודים) מוטלת אפוא החובה לצוות על ראשי הקהל, שיכירו בליבמאן שלנו כפרנס ראשי מטעמנו, ולקבלו לכל אספותיכם כבעל התפקיד הנ"ל.

(מעובד על פי ב' מבורך, יהודי החצר במדינה האבסולוטיסטית ובחברה היהודית, אקדמון, תשמ"ג, עמ' 27–29)

א. על פי הקטע, הציגו השפעה אחת של יהודיית החצר, הגברת ליבמאן, והשפעה אחת של המלך על הקהילה היהודית.

על פי מה שלמדתם, הציגו שתי השפעות אחרות של יהודי החצר על הקהילה היהודית.

(10 נקודות)

ב. על פי הקטע, הסבירו מה אפשר ללמוד על היחס בין יהודיית החצר, הגברת ליבמאן, ובין המלך.

יהודי החצר מילאו תפקידים שונים בחצר המלוכה. על פי מה שלמדתם, צינו שניים מן התפקידים.

הציגו שתי סיבות לצורך של השליטים בגרמניה שדווקא יהודים ישמשו בתפקידים אלה.

(10 נקודות)

ג. תפקידים של יהודי החצר יצר מתח בין הרצון שלהם להידמות לאצולה הנוצרית ובין הזיקה שלהם ליהדות.

צינו שתי דוגמאות מתחום תרבות הפנאי, המבטאות את הרצון של יהודי החצר להידמות לאצולה הנוצרית.

צינו והסבירו את יחסם של הרבנים בנוגע לכל אחת מן הדוגמאות שציננתם.

(15 נקודות)

6. הרפורמה והתגובה האורתודוקסית

- א. לפניכם קטע המתאר את התפתחות התנועה הרפורמית בגרמניה בראשית המאה ה-19. קראו אותו, וענו על השאלות שאחריו.

שני מוסדות היו לנושאים העיקריים של מפעל הרפורמה. ראשית, היו אלה בתי הספר היהודיים החדשים שנעשו מרכז לפעילות מתקנת. מעל הכול, בלטה בהם גישה חדשה כלפי קיום המצוות כהלכתן. לראשונה נעשה ניסיון לחלק את תרי"ג המצוות למצוות מרכזיות יותר ופחות לאמונה היהודית הבסיסית, מתאימות יותר ופחות לקיום בעידן החדש.

גם בתי הכנסת היו מוקד לפעילות חדשנית; נערכו בהם שינויים והתאמות בכללי הטקס, בטקסט ובמנהגי התפילה, וטקסי חניכה לנערי בר מצווה, כמו שמקובל בנצרות, החליפו את טקס בר המצווה הישן. מנהגי התפילה, הנימה והאווירה בבית הכנסת הותאמו לאמות המידה המקובלות על הבורגנות הגרמנית.

(מעובד על פי ש' וולקוב, בין ייחוד לטמיעה, יהודי גרמניה 1780–1918, האוניברסיטה הפתוחה, 2003, עמ' 40–41)

על פי הקטע, **הציגו** את ההבדל בין בתי הספר החדשים ובין בתי הספר המסורתיים בנוגע ליחס לקיום מצוות.

על פי מה שלמדתם, **הסבירו** גורם אחד שהביא את הרפורמים לחולל שינויים בהלכה המקובלת.

צינו והסבירו כיצד אחד מן השינויים של הרפורמה המוזכר בקטע, נותן מענה לגורם שהסברתם.

(12 נקודות)

- ב. על פי מה שלמדתם, **הסבירו** את תפיסתו העקרונית של החת"ם סופר בנוגע לשינויים ההלכתיים בימיו.

צינו והסבירו את יחסו של החת"ם סופר לאחד מן השינויים המוזכרים בקטע.

(10 נקודות)

- ג. על פי מה שלמדתם, **הציגו** את המענה של הרש"ר הירש לאתגר שהציבו הרפורמים בנוגע לבית הכנסת.

הציגו שני הסברים שגרמו לתלמידיו של הרש"ר הירש שלא לנטוש את היהדות המסורתית, כפי שקרה לרבים מתלמידיו של מנדלסון, שנטשו אותה.

לו הייתם מתלמידי הרש"ר הירש, **הסבירו** מהו לדעתכם ההסבר המרכזי שהיה גורם לכם להישאר בעולמה של היהדות המסורתית. **בססו** את תשובתכם על עולם הערכים שלכם.

(13 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 7–8 (15 נקודות).

7. **הציגו שני** הסברים מדוע התעכבה חדירת הרעיונות של תנועת ההשכלה לרוסיה (מזרח אירופה) לעומת מערב אירופה.

הסבירו מדוע במזרח אירופה הובילה תנועת ההשכלה להתפתחות התנועה הציונית.

8. החוקר צבי זוהר קובע כי רבני המזרח קיבלו בדרך כלל את חידושי הזמן בפתירות ובגמישות.

הציגו דוגמה אחת המחזקת את טענתו ודוגמה אחת המחלישה את טענתו.

הציגו את עמדתו של החוקר בנימין בראון בנוגע לטענתו של צבי זוהר.

נושא 3 – תולדות ארצות הברית

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 9–10 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 11–12 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 9–10 (35 נקודות).

9. חוקת ארצות הברית

- א. **ציינו והציגו שני** מניעים להגירת האירופים לאמריקה הצפונית במאה ה־17.
ציינו שני ערכים שהפכו להיות ממגדירי הזהות האמריקנית, והסבירו מדוע ההתיישבות ב־סֶפֶר הצמיחה ערכים אלה.
(10 נקודות)
- ב. **הציגו שני** גורמים לרצונם של המתיישבים באמריקה להתנתק מארץ האם ולהכריז על עצמאות.
הציגו את הייחודיות של האומה האמריקנית עם הקמתה בשנת 1776.
(7 נקודות)
- ג. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

כתיבת חוקה היא מעשה סמלי בחייהם של עם ושל מדינה. במובן הרחב, החוקה מתווה את קווי המתאר של העוצמה הפוליטית כאשר היא מגדירה את הרשויות ואת היחסים ביניהן. החוקה גם מגבילה את העוצמה הפוליטית כאשר היא פורסת מגילת זכויות אשר קובעת את זכויות היסוד. בספרות קיימת הבחנה בין חוקה מטריאלית [מהותית] לבין חוקה פורמלית. לכל מדינה החוקה המטריאלית כוללת את ההסדרים הבסיסיים הקובעים את מוסדות השלטון ואת היחסים ביניהם. חוקה פורמלית היא חוקה המעוגנת במסמכים חקיקתיים. חוקה נקראת אחידה כאשר כל החומר החוקתי מרוכז במסמך אחד. [...] אף על פי שאין לכאורה הבדל משמעותי בין חוקה הכתובה כמסמך אחד ובין קודקס [ספר חוקים של המדינה] של חוקים בעלי מעמד חוקתי, ייתכן שחוקה כתובה אחידה מעוררת יותר כבוד וחשש, כך שהפרלמנט יימנע ככל האפשר משינויה.

(מעובד על פי פרלמנט, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 30, 2000, באתר: <https://www.idi.org.il/parliaments>)

על פי הקטע, הציגו יתרון אחד של חוקה כתובה.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע ראו האבות המייסדים צורך בחוקה כתובה למרות הכרזת העצמאות.

הציגו שני עקרונות יסוד בחוקת ארצות הברית.

הסבירו כיצד אחד מן העקרונות שהצגתם בא לידי ביטוי בקטע.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מהו ייחודה של חוקת ארצות הברית עד ימינו.

(18 נקודות)

10. מלחמת האזרחים

לפניכם קטע מדברי ההיסטוריון ארנון גוטפלד, העוסק בסיבות לפרוץ מלחמת האזרחים האמריקנית. קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחרי.

מלחמת האזרחים ומאבק השחורים

על פי המיתוס המקובל [הדעה הנפוצה] הייתה מלחמת האזרחים מלחמתו של הצפון למען שחרור העבדים. אכן, רבים בעולם מאמינים כי לספרה של הרייט ביצ'ר סטאו (Stowe), "אוהל הדוד תום", הייתה השפעה מכרעת על פרוץ המלחמה, וכי הצפון יצא למלחמת מצווה, שמטרתה להעביר את העבדות מן העולם. אומנם מיתוס זה נעשה לחלק מן התיאור ההיסטורי, אך אין לו כל אחיזה במציאות ההיסטורית. [...]

רוב ההיסטוריונים מסכימים, כי הבעיות הכלכליות וביטחון הפוליטי הן שהיו המניע העיקרי למלחמה. המאבק ניטש על השליטה בממשלה הפדרלית בין החוואים ובעלי המטעים הגדולים שבדרום לבין בעלי ההון - החקלאים והסוחרים בצפון. תהליך התיעוש המואץ בצפון הכתיב מכסי מגן גבוהים לפיתוח, מימון ממשלתי, במיוחד בנושאי תעבורה, וכסף רב למימון תשתית תעשייתית מתפתחת בעידוד ממשל מרכזי מכוון. כדי להשיג את מטרותיו היה על הצפון לנטרל את נציגי האינטרסים האגראריים [החקלאיים] הדרומיים, שהיו עד אז בעלי הבכורה במרכז השלטוני בווינינגטון. אולם מדינות הצפון, ובראשן לינקולן, הפכו עימות כלכלי זה למאבק של הציוויליזציה [עולמם של בני התרבות] נגד הברברים [חסרי התרבות], לקרב למען הצלת הדמוקרטיה האמריקנית. הדרום מצידו נלחם כדי להציל את דרך חייו, את תרבותו המיוחדת ואת "אצילותו".

(מעובד על פי א' גוטפלד, הסיבות למלחמת האזרחים ומשמעותה בהיסטוריה האמריקנית, באתר: <https://lib.cet.ac.il>)

- א. על פי הקטע, הציגו מהו המיתוס המקובל בנוגע לסיבה לפרוץ מלחמת האזרחים.
על פי מה שלמדתם, הציגו דוגמה אחת לאירוע שבו בא לידי ביטוי הסכסוך בין הצפון לדרום לפני פרוץ המלחמה.
הסבירו כיצד הדוגמה שהצגתם תומכת במיתוס המקובל.
(13 נקודות)
- ב. על פי הקטע, הציגו מהו הגורם העיקרי לפרוץ המלחמה, לדעת רוב ההיסטוריונים.
על פי מה שלמדתם, הסבירו מהי לדעתכם הסיבה העיקרית לפרוץ המלחמה.
נמקו את תשובתכם על סמך עובדה היסטורית אחת שאירעה בזמן המלחמה או אחריה.
(10 נקודות)
- ג. הציגו שתי דרכי מאבק למען שוויון זכויות גזעי בארצות הברית במחצית השנייה של המאה העשרים.
בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות (דוגמה אחת לכל דרך).
(12 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 11–12 (15 נקודות).

11. "תוכנית מרשל" הייתה חלק מ"מדיניות הבלימה" של ארצות הברית.
הציגו את מדיניות הבלימה.

הסבירו כיצד יושמה מדיניות זו באמצעות "תוכנית מרשל".
למדיניות הבלימה היו תומכים ומתנגדים. **הציגו** טענה של אחד מן הצדדים.
בססו את הטענה על עובדה היסטורית.

12. **צינו והסבירו שני** גורמים לצמיחה הכלכלית בארצות הברית ב"עידן המוזהב".

הציגו בעיה אחת שנוצרה בעקבות הצמיחה הכלכלית.
הסבירו באמצעות דוגמה אחת כיצד התמודדה הרפורמה הפרוגרסיבית עם הבעיה שהצגתם.

נושא 4 – יפן המודרנית

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 13–14 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 15–16 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 13–14 (35 נקודות).

13. יפן במלחמת העולם הראשונה

א. הציגו את המניע של יפן להצטרף לחזית בסין ואת המניע להצטרפותה לחזית בסיביר.

בחרו באחת מן החזיתות וציינו אותה.

הציגו מטרה אחת שיפן הצליחה להשיג ומטרה אחת שיפן לא הצליחה להשיג בחזית שציננתם (סך הכול – שתי מטרות). (20 נקודות)

ב. יפן השתתפה בוועידת השלום בפריז שנערכה בסיום מלחמת העולם הראשונה.

הציגו שני הישגים של יפן בוועידה זו.

הסבירו מדוע היפנים הרגישו שמעמדה של יפן אינו שווה למעמדן של מדינות המערב למרות ההישגים שלהם. (15 נקודות)

14. יפן במלחמת העולם השנייה

א. הציגו שתי סיבות לכריתת הברית בין יפן לגרמניה לפני מלחמת העולם השנייה.

הסבירו שני שיקולים של יפן לתקוף את האמריקנים בפרל הרבור.

הציגו השפעה אחת של תקיפה זו על יפן. (20 נקודות)

ב. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

בעייתה המרכזית של יפן הייתה חולשתה הלאומית. אומנם חייליה הצטיינו ברוח לחימה מעולה, אבל יפן הייתה חלשה מבחינה כלכלית. ניכרו גם סימני עייפות בקרב האוכלוסייה, אשר מרביתה הייתה מגויסת למאמץ המלחמתי [...] טוג'ו נכשל באיחוד הצבא והצי תחת מטה כללי אחד.

(מעובד על פי מ' מדזיני, מפורט ארתור עד הירושימה, משרד הביטחון, 2006, עמ' 152–153)

על פי הקטע, הציגו שני גורמים לתבוסת יפן במלחמת העולם השנייה.

על פי מה שלמדתם, הסבירו גורם אחד לתבוסת יפן.

(15 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 15–16 (15 נקודות).

15. הציגו שני הסברים להחלטה של יפן לפתוח את שעריה למערב במאה ה-19.

הסבירו השפעה אחת של המערב על הכלכלה אנ על הצבא ביפן במחצית השנייה של המאה ה-19.

16. הציגו את שתי המטרות של משלחת אוקויוורה.

ציינו והסבירו אם הושגה כל אחת מן המטרות עד סוף המאה ה-19.

נושא 5 – היהודים בתקופת מסעי הצלב

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שלוש שאלות:

על אחת מן השאלות 17–18 (פרק ראשון) ועל שתיים מן השאלות 19–22 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 17–18 (26 נקודות).

17. ימי הביניים והיהודים בתקופה זו

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

מן המפורסמות הוא שהשם "ימי הביניים" בא לעולם כמטבע לשון המבטא זלזול וגנאי כלפי תקופה זו. [...] יחס זה לתקופת "ימי הביניים" אינו מקובל כיום בהיסטוריוגרפיה. מתוך תפיסת היחסיות ההיסטורית מעריכים כיום יצירה אנושית ומערכת חיים ותרבות מכל צורה ואופי, לפי מה שהיו בזמן ולפי מה שהוסיפו לאוצרות האנושות רבי הגוונים. [...]

עלינו להבין שהרבה מן העניינים והבעיות של חיינו כיום הזה שורשיהם נעוצים דווקא בימי הביניים. שורשיה של שנאת ישראל בימינו נעוצים במושגים ובהלכי רוח שראשיתם ועיצובם בימי הביניים. המבנה הכלכלי של קהילות ישראל בגולה כיום עדיין מושפע במידה ניכרת מעיסוקי היהודים בגולה בימים ההם. דמות היהודי והישיגיו בתחומי היצירה היו גדולים בימים ההם. ואם נסתרים הם מעיני אדם שאינו מעמיק להתבונן, הרי זה בשל אותה אי-התאמה איומה וקשה בין המאמץ ובין התוצאה בתולדותינו באותן אלף שנים. אין זה דבר מועט בתולדות העולם שאומה הנרדפת ומושפלת בחוק ובדעת הבריות, יוצרת כה הרבה בשדה הרוח, החברה והכלכלה.

(מעובד על פי ח"ה בן ששון, תולדות עם ישראל בימי הביניים, דביר, 1969, עמ' 14–17)

א. על פי מה שלמדתם, ציינו את המועד שבו מקובל להגדיר את ראשיתם של ימי הביניים בהיסטוריה הכללית ואת המועד שבו מקובל להגדיר את סיומם.

על פי הקטע, הציגו את השינוי שחל בקרב כותבי ההיסטוריה בנוגע להערכת תקופת ימי הביניים.

כיניו אחר שניתן לתקופת "ימי הביניים" הוא "תור האמונה".

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע לדעתכם כונתה התקופה בשם זה.

(8 נקודות)

ב. על פי הקטע, החוקר בן ששון טוען כי "דמות היהודי והישיגיו בתחומי היצירה היו גדולים בימים ההם".

על פי הפרק "היהודים בקהילות הריין", ציינו שתי דמויות של יהודים שפעלו בתקופת ימי הביניים בתחום היצירה הרוחנית.

ציינו פעולה אחת של כל אחת מן הדמויות שציינתם (סך הכול – שתי פעולות, פעולה אחת לכל דמות).

כבר בימי הביניים העריכו בני התקופה את הדמויות שציינתם. ציינו והציגו מקור אחד בן התקופה, המבטא הערכה זו בנוגע לאחת מן הדמויות שציינתם.

(9 נקודות)

ג. על פי הקטע, ציינו מה היה היחס של הנוצרים ליהודים בימי הביניים.

על פי הפרק "היהודים בתאולוגיה הנוצרית", הסבירו את התפיסה התאולוגית שגרמה לנוצרים להתייחס ליהודים

בימי הביניים כפי שציינתם.

על פי הפרק "היהודים בקהילות הריין", הסבירו אם מעמד "עבדי האוצר" שניתן ליהודים היה ביטוי להשפלתם או דווקא

היה ביטוי לחשיבותם. בססו את תשובתכם על אחד מכתבי הזכויות שהוענקו ליהודים.

(9 נקודות)

18. פרעות תתנ"ו והשפעתן

א. לפניכם ארבעה אירועים מתקופת מסעי הצלב:

פניית יהודי צרפת לקהילות הריין, נאום אורבן, שרפת יהודי ירושלים, כניסת הצלבנים לשפייר.

על פי מה שלמדתם, **סדרו** את האירועים האלה על פי סדר כרונולוגי, ו**ציינו** את התאריך של שניים מן האירועים.

על פי הפרק "המפגש האלים בין הצלבנים לקהילות היהודיות", **הציגו** מה אפיין את גורל יהודי צרפת במפגש עם הצלבנים לעומת גורלם של יהודי גרמניה.

על פי החוקר רוברט חזן, **הסבירו** גורם אחד להבדל בין המאורעות בצרפת למאורעות בגרמניה.

(12 נקודות)

ב. בעקבות פרעות תתנ"ו החליטו היהודים להתאבד ואף להרוג אחרים על קידוש השם. שמחה גולדין מגדיר תגובה זו

"התנהגות חדשה" עבור היהודים.

הציגו את החידוש בתגובה זו לעומת "קידוש השם" שקדם לפרעות תתנ"ו.

על פי הפרק "הרקע התרבותי והחברתי לקידוש השם", **הציגו** גורם אפשרי אחד להתנהגות חדשה זו.

(6 נקודות)

ג. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

עם ישראל היה הראשון שייחס להיסטוריה משמעות מכריעה [...] רק בישראל ולא בשום עם מלבדו נתפס הציווי לזכור כמצווה דתית לעם כולו. ציווי זה מוצא את ביטויו במקרא [...] ובדברי הנביאים: "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור".

[...]

בהקשר זה הייתי רוצה לזהות את כלי המסירה [הדרך] האופייני של הזיכרון היהודי בימי הביניים [...] התגובה הדתית והספרותית החשובה במיוחד על אסון היסטורי כלשהו בימי הביניים לא הייתה תיאור המאורע בכרוניקה [דיווח היסטורי], אלא חיבור תפילות ושילובן בלוח השנה של בית הכנסת. בתפילות כאלה תיאר המשורר את רגשותיה העמוקים ביותר של הקהילה, הביע את חזרתה בתשובה, התפלל לקץ הייסורים או לנקמה באויב המדכא, ובסופו של דבר הנציח את זכר המאורע.

(מעובד על פי י"ח ירושלמי, **זכור**, עם עובד, תל אביב תשמ"ח, עמ' 25, 27, 67)

על פי הקטע, **הסבירו** את יחסו הייחודי של עם ישראל כלפי ההיסטוריה.

ציינו מהו כלי המסירה האופייני של הזיכרון ההיסטורי היהודי בימי הביניים.

ירושלמי מונה כמה מאפיינים של "כלי הזיכרון" של יהודי ימי הביניים לאסון ההיסטורי שהתרחש.

ציינו אחד מן המאפיינים, ו**הסבירו** כיצד הוא בא לידי ביטוי בפיוט "אלוהי אקראך" של ר' שמואל בר' יהודה

בעמוד 81 במקראה.

(8 נקודות)

פרק שני

ענו על שתיים מן השאלות 19–22 (לכל שאלה – 12 נקודות).

19. כיבוש ארץ-ישראל בידי צלאח א־דין

על פי הפרק "השפעת ניצחונות צלאח א־דין על ניסיונות העלייה לארץ-ישראל", **הסבירו** כיצד השפיע הכיבוש הצלבני בארץ-ישראל על תחושות היהודים בנוגע לפולמוס בין יהודים לנוצרים. בפרק זה פרופסור גרוסמן קובע: "לאחר ניצחון צלאח א־דין בקרב קרני חיטין וכיבוש ירושלים בשנת 1187, הוא נתפס בעיני היהודים כשליח ההשגחה העליונה, והשווה לכוּרש".

הסבירו קביעה זו. **בססו** את תשובתכם באמצעות דוגמה אחת מספרו של רבי יהודה אלחריזי, "תחכמוני".

20. יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל

על פי הפרק "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", **הציגו** את המדיניות של הצלבנים כלפי היהודים והמוסלמים עם כיבוש ירושלים. **ציינו והציגו** מקור ראשוני אחד מן הפרק "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", שאפשר ללמוד ממנו על המדיניות שהצגתם. היהודים במאה ה־11 וגם היסטוריונים מודרניים ראו נקודות דמיון בין חורבן המקדש בידי הרומאים ובין כיבוש ירושלים בידי הצלבנים. **ציינו שתי** נקודות דמיון בין האירועים. **הביעו את דעתכם**, מה הקִבְּלָה זו מלמדת על הבנת יהודי המאה ה־11 את האירועים המתרחשים בתקופתם.

21. המעמד של ירושלים בנצרות ובאסלאם

בנצרות ובאסלאם התחולל שינוי במעמדה של ירושלים. **הציגו** את המעמד של ירושלים בראשית ימיה של כל דת. **הסבירו** את המעמד של העיר ירושלים לאחר השינוי שהתחולל בכל אחת משתי הדתות. בתשובתכם התייחסו להשפעה של הקיסרית הלנה ושל צלאח א־דין על תהליכי השינוי.

22. נאום אורבן

נאום אורבן נשתמרו בידינו כמה גרסאות. **הסבירו** את ההשפעה של עובדה זו על הכרת תוכן הנאום ועל לימוד ההיסטוריה בכלל. על פי גרסת פולכר משארטר, **הציגו שתי** מטרות של מסע הצלב הראשון. על פי הפרק "המפגש האלים בין הצלבנים ליהודים", **הסבירו** מדוע נפגעו יהודי אשכנז במסע הצלב הראשון, אף על פי שהפגיעה בהם לא הייתה אחת ממטרות המסע.

נושא 6 – שלושת העשורים הראשונים למדינת ישראל

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שלוש שאלות:

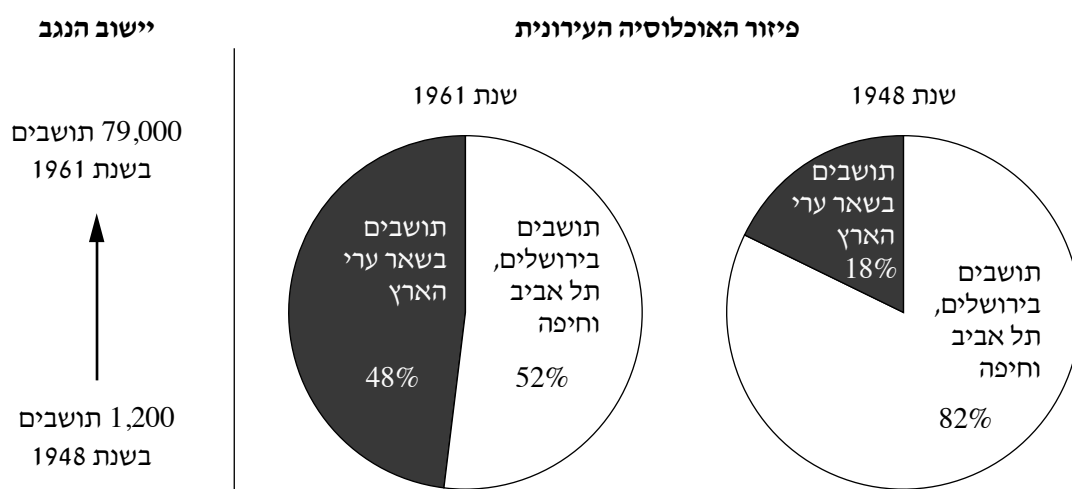
על אחת מן השאלות 23–24 (פרק ראשון) ועל שתיים מן השאלות 25–28 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 23–24 (26 נקודות).

23. א. התפתחות ההתיישבות בשלושת העשורים הראשונים למדינת ישראל

לפניכם תרשים המציג נתונים על פיזור האוכלוסייה העירונית ועל יישוב הנגב בשנת 1948 ובשנת 1961.

על פי התרשים, הציגו שתי מסקנות בנוגע למדיניות ההתיישבות במדינת ישראל משנת 1948 ועד שנת 1961.

בסו את תשובתכם על שני נתונים מן התרשים (נתון אחד לכל מסקנה).

על פי הפרק "התפתחות ההתיישבות", הציגו שתי סיבות למדיניות ההתיישבות במדינת ישראל משנת 1948

עד שנת 1961.

(8 נקודות)

ב. קראו את הקטע שלפניכם, מדברי דוד בן-גוריון בנאום שנשא בשנת 1949, וענו על השאלה שאחריו.

את שטחי המדינה לא נחזיק בכוח צבאי אלא ביישוב מיליונים. גבולותינו לא יובטחו בחוזי שלום, אלא
בשרשרת יישובים, מקצה המדינה ועד קצה.

(נ' ייני, העלייה מארצות האסלאם בראי העיתונות העברית בשנים 1950–1952, **קשר** 36, 2007, עמ' 131)

על פי דבריו של דוד בן-גוריון, **הסבירו** את תרומת ההתיישבות למדינת ישראל.

יש המכנים את עולי ארצות האסלאם שהגיעו ליישובי הספר "חלוצים בעל כורחם". **הסבירו** כינוי זה.

על פי המאמר "אכלוסן של עיירות הפיתוח", **ציינו והציגו שתי** עדויות המבססות כינוי זה.

(10 נקודות)

ג. על פי המאמר "אלון מורה כגורם מחולל במהפך הפוליטי", **הציגו שתי** מטרות של מקימי גרעין אלון מורה.

ציינו והציגו סיבה אחת להצלחת ההתיישבות של גרעין אלון מורה (סיבה חברתית או מדינית או פוליטית).

ציינו ערך אחד שאפשר ללמוד ממקימי גרעין אלון מורה. **הסבירו** כיצד ערך זה בא לידי ביטוי בפועלם.

(8 נקודות)

24. מדינה ותורה

א. לפניכם דברים שכתב דוד בן-גוריון ביומנו לאחר פגישתו עם החזון איש. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

בחו"ל לא היה היהודי תלוי בַּפְּלֶל היהודי. [...] מאז קום המדינה נוצר מצב חדש, שלא היה אלפיים שנה: היהודים מוכרחים להתפרנס זה מזה - הוקם משק לאומי. היהודים מקימים שלטון ועושים חוקים לעצמם, וכל פרט יהודי תלוי בכלל. אנו מפולגים, לפי כמה סימנים. לעניין שלפנינו אנו מפולגים לפי יחסנו למסורת היהודית. יש יהודים כמוך וכמוני. איך נחיה יחד? איך נהווה יחידה?"

(מעובד על פי ב' בראון, החזון איש: הפוסק, המאמין ומנהיג המהפכה החרדית, ישיבה יוניברסיטי ומאגנס, תשע"א, עמ' 268)

על פי הקטע, **הסבירו** את השינוי שהתחולל ביחס שבין הפרט היהודי ובין הציבור היהודי עם הקמת המדינה. **הציגו** מה הייתה השאלה שעלתה בקרב המנהיגות החילונית והמנהיגות החרדית בעקבות שינוי זה. על פי הפרק "רשות הרבים במדינה היהודית", **הסבירו** את הטענה של אביעד הכהן בנוגע לעיצובה של רשות הרבים במדינה היהודית. **ציינו והציגו** מקור אחד התומך בטענתו. (9 נקודות)

ב. **הציגו שתי** דעות בנוגע לתאוקרטיה, שרווחו בעם ישראל עד שנות השלושים של המאה ה-20, דעה אחת שתמכה בתאוקרטיה ודעה אחת שהתנגדה לה. במאמר "חזון מדינת התורה" נכתב: "חזונו של הרב הרצוג לא התממש אומנם, אך לא ניתן לומר שמאמציו לא נשאו פרי". **הציגו** את החזון של הרב הרצוג ערב הקמת המדינה בנוגע לאופייה של המדינה. **ציינו והסבירו** פעולה אחת שנקט הרב הרצוג כדי לממש חזון זה. (8 נקודות)

ג. **ציינו והציגו** מקור אחד המבטא את מצוקת החייל הדתי בתקופת הקמת המדינה. אחת ההצעות המעשיות להסדרת יחסי התורה והמדינה במסגרת הצבא הייתה להקים יחידות נפרדות. **הסבירו** טיעון אחד של התומכים בהקמת יחידות נפרדות א טיעון אחד של המתנגדים לכך. **הסבירו** מהו, לדעתכם, הרווח ומהו ההפסד בהקמת יחידות נפרדות בצבא. **בססו** את תשובתכם על עולם הערכים שלכם. (9 נקודות)

פרק שני

ענו על שתיים מן השאלות 25–28 (לכל שאלה – 12 נקודות).

25. יחסי ישראל ויהדות ארצות הברית

הארגונים היהודיים בארצות הברית עמדו לצידה של מדינת ישראל גם כאשר הדבר היה מנוגד לעמדתה של מדינתם. **הסבירו** כיצד קביעה זו באה לידי ביטוי בשני אירועים שהתרחשו במהלך שלושת העשורים הראשונים לקיומה של המדינה. **צינו והציגו שניים** מן התחומים שבהם באה לידי ביטוי ההזדהות של יהדות ארצות הברית עם מדינת ישראל.

26. הסכם השילומים

בדיון בכנסת בעניין הסכם השילומים אמר שר החוץ משה שרת: "איזו הרכנת ראש תהא זו מצידנו כאשר יֵשבו יורשי המשטר הנאצי הזה באיזו בירה ניטרלית לנהל משא ומתן עם נציגי מדינה יהודית עצמאית, אשר עצם הופעתה היא תבוסה גמורה של המשימה הנאצית?"

הציגו את טענתו של משה שרת בעד הסכם השילומים.

הסבירו אחת מטענות המתנגדים להסכם השילומים, שאליה שרת מתייחס בדבריו. בסוף המאמר "הסכם השילומים" מובעת עמדתו של הכותב בנוגע להסכם השילומים. **צינו** את עמדתו, **והסבירו** אותה. **צינו** אם אתם תומכים בעמדתו של כותב המאמר בנוגע להסכם השילומים או מתנגדים לה. **נמקו** את תשובתכם.

27. פעולת קיביה

הציגו את שני הצדדים בדילמה בנוגע לפעולות התגמול.

צינו כיצד נתפסה פעולת קיביה בתקשורת הישראלית מייד לאחר שהתרחשה.

הסבירו כיצד תרם אתוס "העברי החדש" לאופן שבו נתפסה פעולה זו בחברה הישראלית.

28. האתוס הישראלי

על פי מה שלמדתם, **הציגו** את המציאות החברתית ששררה במדינת ישראל בעשור הראשון.

בן-גוריון אמר כי "העברית היא המִלֵּט התרבותי כשם שהארץ היא המִלֵּט החומרי לאומה המתחדשת".

הסבירו את דבריו של בן-גוריון, ו**צינו שתי** פעולות שנעשו במדינה כדי לממש את דבריו.

הסבירו מהו לדעתכם הרווח ומהו ההפסד שטומנת בחובה תפיסתו של בן-גוריון. **בססו** את תשובתכם על עובדה היסטורית.

נושא 7 – עליית המערב

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שלוש שאלות:
על אחת מן השאלות 29–30 (פרק ראשון) ועל שתיים מן השאלות 31–34 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 29–30 (26 נקודות).

29. מן המהפכה המדעית לעידן הנאורות

קראו את שני הקטעים שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א

הוגי הנאורות העלו על נס את התבונה האנושית, ומן האמונה הזאת בתבונה צמחה אופטימיות חדשה בנוגע לעתידו של המין האנושי [...] כדי להיעשות חופשיים עלינו להעמיד אפוא את הידע, את האמונה ואת הסדר האנושי המבוסס עליהם על בסיס תבוני. כל פיסת ידע, כל אמונה, חשופים תמיד לביקורת. אנשי הנאורות לא מרדו רק ברעיון של קדושת המסורת הנוצרית, אלא היה עליהם גם להשתחרר בפועל מאחיזת החנק של הכנסייה הקתולית בעולם הרוח של אירופה. אחיזה זו החלה להתרופף בעקבות הרפורמציה והמהפכה המדעית: הנצרות הפרוטסטנטית גזלה מן הכנסייה את המונופול על אמונה וישועה, וחלוצי המהפכה המדעית גזלו ממנה את המונופול על הנחלת הידע. אטראט החלו המדענים החדשים לקרוא תיגר על תמונת העולם של הכנסייה, ומשנפרץ הסכר נעשה הטפטוף לשיטפון [...].

קטע ב

הכנסייה לא הייתה כמובן היחידה שמתחה ביקורת על אנשי הנאורות. קבוצות רבות בחברה האירופית התגייסו לכבות את הלהבות שאיימו להחרیب עולם רוחני, מוסרי, חברתי ופוליטי שלם. אבל טעות היא לחשוב על ההתנגדות רק כפעולות התגוננות של הממסד שחשש לאבד את מעמדו. היה כאן חשש ממשי מפני כאוס מוסרי ופוליטי ומפני פשיטת רגל תרבותית ורוחנית. נטישת הדרכים המוכרות של העבר לטובת נתיבים שמוליכים לעתיד לא ידוע נראתה לרבים כקפיצה אל התהום.

(מעובד על פי ג' טאוב, הנאורות, מוסד ביאליק, ירושלים 2016, עמ' 10–16)

- א. על פי קטע א, הסבירו את התפקיד של המהפכה המדעית בערעור מעמדה של הכנסייה הנוצרית. בפרק "מהפכה בנצרות" מירי אליאב פלדון כותבת דברים אלה: "אין דוגמה טובה יותר לכוחם של אמצעי תקשורת המונים לחולל מהפכות מאשר התפקיד שמילא הדפוס במהפכה הפרוטסטנטית". הסבירו את דבריה. בתשובתכם התבססו על שתי דוגמאות מן המהפכה הפרוטסטנטית. (8 נקודות)
- ב. על פי קטע א, הסבירו את התרומה של הרפורמציה להפצת רעיונות הנאורות. על פי הפרק "מהפכה בנצרות", הציגו את ייחודה של הרפורמציה כמהפכה. בתשובתכם התייחסו גם למפה שבפרק "מהפכה בנצרות". (8 נקודות)
- ג. על פי קטע ב, הציגו חשש אחד של קבוצות רבות בחברה האירופית מן הרעיונות של אנשי הנאורות. על פי המאמר "חברת הרנסנס והתרבות ההומניסטית", הציגו מהי "דמות המופת" בעיני ההומניסטים. הסבירו כיצד אימוץ הערכים של דמות המופת מפרך את החשש שהצגתם. הביעו את דעתכם, אם החשש שהעלו המתנגדים לרעיונות הנאורות היה מוצדק. נמקו את תשובתכם על פי עולם הערכים שלכם או על פי עובדה היסטורית. (10 נקודות)

30. הגות ותרבות בציוויליזציה המערבית בעת החדשה המוקדמת

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

העת החדשה המוקדמת משתרעת, על פי התיקוף [חלוקת ההיסטוריה לתקופות] המקובל, מן המאה החמש עשרה ועד לסוף המאה השמונה עשרה [...] אולם במאה השנים שבין 1460 ל-1559 התגבשו יסודותיה של אירופה בעת החדשה המוקדמת: עולם המילה המודפסת, תרבות הרנסנס, המהפכות שחוללה הרפורמציה הפרוטסטנטית, צמיחת המדינה המודרנית והתגליות הגאוגרפיות שבעקבותיהן מתחיל העידן האירופי בהיסטוריה העולמית.

במאה שנים אלו התחולל המפנה הגדול שאפשר לאירופה להשיג בראשונה עדיפות טכנולוגית וכלכלית על פני ציוויליזציות [חברות תרבותיות] אחרות ולהפוך, למשך כחמש מאות שנה, לצומת המרכזי במפת האנושות. ההתנשאות האירופוצנטרית [ראיית כל המתרחש בעולם מנקודת מבט אירופאית], שנולדה בזמן ההוא, צבעה בצבעיה גם את ההתייחסות לתקופות קודמות, כך שבמקומות רבים בעולם, לרבות בישראל, נלמדה ההיסטוריה "הכללית" מזווית הראייה האירופית, אף על פי שלהתפתחויות באירופה העתיקה ובימי הביניים הייתה רק נגיעה שולית, אם בכלל, לתולדות הציוויליזציות [התרבויות] ביבשות אחרות.

אולם, החל מן המאה החמש עשרה, לתמורות המתחוללות באירופה ולדפוסים החדשים שנוצרו בה בתחומי השלטון, הכלכלה והתרבות, יהיו השפעות מרחיקות לכת על העולם כולו. לפיכך, היכרות עם תקופה זו חשובה לכל לומד באשר הוא.

(מעובד על פי י"פ רייס וא' גרפטון, הקדמה לספר אירופה בראשית העת החדשה 1460–1559, רעננה, 2000)

א. על פי הקטע, **הסבירו** מהי החשיבות של "העת החדשה המוקדמת".

על פי המאמר "חברת הרנסנס והתרבות ההומניסטית", **הציגו** את ההבדל בין ההיסטוריונים שחיו בימי הביניים (ההיסטוריונים המדיבאליסטים) ובין ההיסטוריונים שחיו בתקופת הרנסנס (ההיסטוריונים ההומניסטים) בנוגע לתיקוף העבר (פריוזיציה – חלוקת ההיסטוריה לתקופות).

במאמר זה נכתבו גם דברים אלה:

"התרומה המרכזית של ההיסטוריונים ההומניסטים היא חילון הכתיבה ההיסטורית".

הציגו את ההבדל בין ההיסטוריונים בתקופת הרנסנס ובין ההיסטוריונים בימי הביניים בנוגע למשמעות שניתנה ללימודי ההיסטוריה.

(8 נקודות)

ב. על פי המאמר "מהי מהות הרנסנס", **הסבירו** את ייחודה של תקופת הרנסנס.

על פי הקטע, **ציינו** שני יסודות שהתפתחו באירופה בראשית העת החדשה המוקדמת. **ציינו** בנוגע לכל יסוד לאיזה תחום הוא שייך (דתי / פוליטי / כלכלי / תרבותי / חברתי / מדיני).

על פי המאמר "המצאת הדפוס", **הסבירו** את הבעייתיות בנוגע לחקר ראשית הדפוס.

(10 נקודות)

ג. על פי הקטע, **הסבירו** מדוע חשוב להכיר את תולדות אירופה בראשית העת החדשה.

על פי הפרק "סחר העבדים", **צינו** שתי תמורות שהתחוללו ביבשת אמריקה בעקבות גילוי אמריקה על ידי האירופים.

(8 נקודות)

פרק שני

ענו על שתיים מן השאלות 31–34 (לכל שאלה – 12 נקודות).

31. המהפכה האמריקנית והקיום היהודי בארצות הברית

על פי הפרק "המהפכה האמריקנית", **הציגו שני** עקרונות מהכרזת העצמאות של ארצות הברית, המסבירים את הסיבות למרד המושבות האמריקניות באימפריה הבריטית.
הסבירו כיצד אחד מן העקרונות האלה בא לידי ביטוי בזהות של יהדות ארצות הברית.

32. המהפכה הצרפתית והקיום היהודי בצרפת

על פי הפרק "המהפכה הצרפתית", **ציינו והדגימו** עיקרון אחד של המהפכה הצרפתית שנותר על כנו בימי שלטונו של נפולאון, ועיקרון אחד שבוטל.
הביעו את דעתכם, כיצד אחד מן העקרונות שצינתם בא לידי ביטוי ביחסו של נפולאון ליהודים. **נמקו** את דעתכם.

33. אסכולת האנאל

על פי המאמר "העת החדשה המוקדמת", **הציגו** את החידוש של אסכולת האנאל בנוגע לתיקוף ההיסטוריה (פריודיזציה – חלוקת ההיסטוריה לתקופות).
הסבירו את דבריו של פרופסור הרסגור בנוגע לייחודיותה של תקופת הרנסנס לעומת תקופות דומות בתרבויות לא־אירופיות.
ציינו והסבירו את דעתכם בנוגע לטענה זו. **בססו** את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת.

34. גילוי העולם החדש

המאמר "פורטוגל חלוצת התגליות" מציג **שתי** שאלות יסוד בנוגע למסעות התגליות של הפורטוגלים. **צינו** אותן.
צינו מקור ראשוני המספק את התשובות על אחת מן השאלות.
על פי המאמר "פורטוגל חלוצת התגליות", **הסבירו** מדוע נקראה פורטוגל בשם זה. בתשובתכם **התבססו** על שתי עובדות היסטוריות המוזכרות במאמר.

נושא 8 – סין, יפן והודו, ציוויליזציות בעבר העתיק ובמפגש עם העולם המודרני

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שלוש שאלות:

על אחת מן השאלות 35–36 (פרק ראשון) ועל שתיים מן השאלות 37–40 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 35–36 (26 נקודות).

35. סין בראי המרידות והמהפכות

לפניכם קטע מתוך שיר שכתב לאו צה, פילוסוף סיני בן המאה השישית לפני הספירה.

קראו אותו, וענו על השאלות שאחריו.

להצליח בהתחלה

[...]

הגדול בסוף נשבר

אבל הזעיר רק מתפזר

עשה תיקון עוד לפני שהתחלת

מְשׁוֹל בדברים לפני שיתבללו

כשאין סדר

יש חוסר סדר

והשאנן סופו להיכשל

על סף ההצלחה

דאג לסוף

כמו שאתה דואג להתחלה

ולא תראה כישלון בדרכך

[...]

מסע

של

אלף

לי

מתחיל

בצעד

אחד

(קטע משיר מתוך ספר שיריו של לאו צה, **ספר הטאוו**,
תרגום והערות: ניסים אמוץ, הוצאת אבן חושן, 2001, עמ' 64)

א. קיסרות סין

על פי הפרק "מאפייניה של סין", הציגו שני קשיים שהיו לשליטי סין לאורך ההיסטוריה.

על פי השיר, הציגו שתי עצות של הפילוסוף לאו צה לשליטי סין בנוגע לשאלה כיצד להתגבר על קשיים.

בססו את תשובתכם על מילות השיר.

הביעו את דעתכם, במה היה יכול גורלה של סין הקיסרית בתקופה המודרנית להיות שונה, אילו היו השליטים מקשיבים

לעצות של לאו צה. בתשובתכם התייחסו לאירוע היסטורי שלמדתם עליו.

(8 נקודות)

ב. מרד הטאי־פינג

במחצית השנייה של המאה ה־19 התרחש בסין מרד טאי־פינג.

הציגו שתי מטרות שהיו למנהיגי המרד.

יש הטוענים שהמרד נכשל בטווח הקצר אך הצליח בטווח הארוך. **הסבירו** טענה זו, על פי מה שלמדתם.

(8 נקודות)

ג. המסע הארוך של מאו ומלחמת האזרחים

פעמים רבות השתמש המנהיג הסיני מאו צה־דונג בנאומיו בציטוטים מתוך שיריו של לאו צה כדי לשכנע את העם לאמץ את האידאולוגיה הקומוניסטית. המשפט "מסע של אלף לי מתחיל בצעד אחד" מתוך השיר של לאו צה מוכר לעולם מנאומיו של מאו.

הציגו שני גורמים ליציאת הקומוניסטים ל"מסע הארוך" בשנת 1934.

הציגו הצלחה אחת וכישלון אחד של הקומוניסטים ב"מסע הארוך".

הביעו את דעתכם, איזו מן העצות של לאו צה אפשרה למאו צה־דונג לבסס את מנהיגותו.

בססו את תשובתכם על מילים מן השיר ועל עובדה היסטורית אחת.

(10 נקודות)

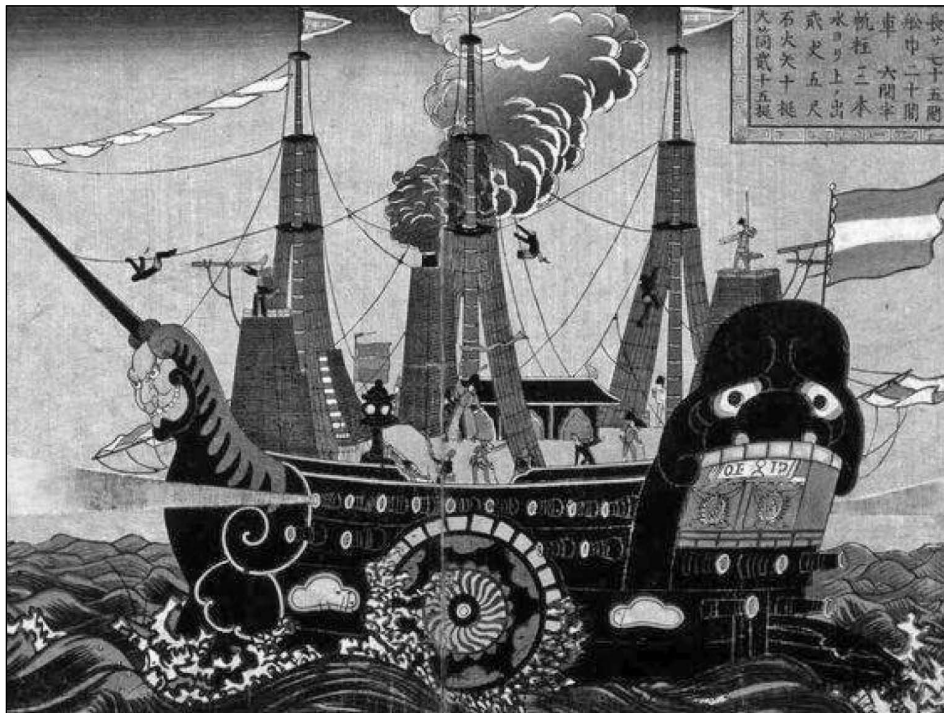
36. יחסי הודו ויפן עם המערב

א. השתלטות האימפריה הבריטית על הודו

"חברת הודו המזרחית" והמתחרים הצרפתיים שלח הצליחו להשתלט בקלות על שטחים נרחבים בהודו. **הציגו** סיבה אחת לכך. **הציגו** שתי סיבות לפרוץ "המרד הגדול" בהודו נגד הבריטים – סיבה אחת דתית וסיבה אחת מתחום אחר. **הביעו את דעתכם**, איזו מבין שתי הסיבות שהצגתם הייתה הגורם המכריע לפרוץ המרד. **נמקו** את תשובתכם. **הסבירו** כיצד השתנה מעמדה של הודו בעקבות "המרד הגדול". (10 נקודות)

ב. פתיחת יפן למערב

על פי מה שלמדתם, **הציגו** סיבה אחת להתנגדות של שליטי יפן להיפתח למערב. **הסבירו** מדוע החליטו שליטי יפן לחתום על הסכם עם ארצות הברית על אף התנגדותם להיפתח למערב. לפניכם ציור של צייר יפני, ובו מתוארות "האוניות השחורות" של מתיו פרי, שהגיעו למפרץ אדו (טוקיו של ימינו) בשנת 1854. התבוננו בו, וענו על השאלה שאחריו.

(מתוך פרויקט Visualizing Cultures באתר של המכון הטכנולוגי של מסצ'וסטס MIT, <https://news.mit.edu>)

הציגו כיצד האמריקנים וספינותיהם מתוארים בציור.

צינו אם הסיבה שהסברתם להחלטה של שליטי יפן להיפתח למערב באה לידי ביטוי בציור. **נמקו** את תשובתכם על פי שני רכיבים מן הציור ועל פי מה שלמדתם. (10 נקודות)

ג. הרסטורציה והשינויים בצבא יפן

הציגו שינוי אחד בתחום הצבאי שהנהיג השלטון ביפן במהלך הרסטורציה של מייג'י. **הסבירו** כיצד סייעה הקמת הצבא היפני החדש לשמור על הערכים המסורתיים, אף על פי שבאותה תקופה התרחשו ביפן שינויים מרחיקי לכת. (6 נקודות)

פרק שני

ענו על שתיים מן השאלות 37–40 (לכל שאלה – 12 נקודות).

37. המרחב התרבותי של ארצות מזרח אסיה עד ראשית העת החדשה

הציגו מאפיין משותף אחד לשלוש הארצות שלמדתם עליהן (הודו, סין, יפן), שמדגיש את הדמיון ביניהן בתקופה שלפני פלישת המערב למזרח אסיה.

הציגו מאפיין ייחודי אחד של כל אחת מן הארצות האלה בתקופה שלפני פלישת המערב.

הביעו את דעתכם, אילו הייתם חיים בתקופה שלפני פלישת המערב, באיזו ארץ מבין ארצות מזרח אסיה (הודו, סין, יפן) הייתם בוחרים לחיות. **בססו** את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת.

38. מלחמת העולם הראשונה במזרח אסיה

מדינות מזרח אסיה השתתפו במלחמת העולם הראשונה ולחמו לצד מדינות ההסכמה, כל אחת וסיבותיה. בסיום המלחמה הן תלו תקוות גדולות בהסכמי ורסאי, וקיוו לשינוי במעמדן.

בחרו באחת מן המדינות סין או יפן, וציינו את שמה.

הסבירו מדוע המדינה שבחרתם החליטה להשתתף במלחמת העולם הראשונה.

הסבירו מה קיוותה המדינה שבחרתם להשיג בוועידת ורסאי, ומדוע היא התאכזבה מתוצאותיה.

39. מאבקים לאומיים בהודו במחצית הראשונה של המאה ה-20

הציגו שני תחומים שבהם חשו תושבי הודו אפליה מצד השלטון הבריטי בראשית המאה ה-20.

אילו הייתם חיים בהודו במחצית הראשונה של המאה ה-20, **צינו והסבירו** באיזה מבין שני מנהיגי המאבק הייתם תומכים: מהאטמה גנדי או מוחמד עלי ג'ינה. **בססו** את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שלמדתם על המנהיג שצייתם.

40. מזרח אסיה במלחמת העולם השנייה ובשנים הראשונות שלאחריה

בחרו באחת המדינות שלמדתם עליהן (הודו, סין, יפן), וצינו את שמה.

הציגו את האופן שבו המדינה שצייתם הייתה מעורבת במלחמת העולם השנייה.

הציגו את השינוי שחל במצבה של המדינה שבחרתם בשנים הראשונות שלאחר מלחמת העולם השנייה.

הסבירו מה היה הגורם העיקרי שהביא לשינוי שהצגתם.

בהצלחה!